

I Svenska Mongolmissionens spår

Karin Johansson, doktorand i missionsvetenskap.

Min önskan har varit att få resa till de platser där Svenska Mongolmissionen (SvM) hade verksamhet under åren 1908-44. Men Inre Mongoliet tillhör Kina med allt vad det innebär av restriktioner. Det var först år 1988 som några svenskar fick besöka de forna missionsstationerna. Jag fick möjlighet att följa med en grupp i juli 1993 under ledning av f.d. missionären Margith Persson, född 1911. Hon var anställd som missionär av Svenska Mongolmissionen i Inre Mongoliet åren 1935-1942. Hon kunde ännu mongoliska, vilket var till stor hjälp för oss deltagare.

Efter denna resa vid Gobiöknens gränser har mitt intresse vidgats för mongolmissionens verksamhet så att jag nu är doktorand i detta ämne vid Lunds universitet. I min forskning fokuserar jag studien på missionärernas berättelser med deras erfarenheter och tolkning av situationen i Mongoliet. Mitt främsta källmaterial är missionärsbrev till familj och organisationer i Sverige.

Missionärskallelse och utbildning är två av frågorna jag forskar kring och anlägger ett visst genusperspektiv på. En unik företeelse för den tiden var att minst tre ledamöter i SvM:s styrelse skulle vara kvinnor. Arbetetsnamnet för min studie är *De vågade sig ut*.

Bakgrund

SvM var en ekumenisk sammanslutning, som hade verksamhet i Mongoliet med fem stationer vid Gobiöknens gränser under åren 1908-44. Missionsstationerna var Hallong Osso, Hatt in Sum, Goltjaggan och Dojen i Inre Mongoliet och Urga (nuvarande Ulan Bator) i Yttre Mongoliet. År 1950 flyttades verksamheten till Japan och kom då att heta Svenska Mongol- och Japanmissionen. Nästa namnbyte ägde rum år 1982 genom att Svenska Missionen i Kina och Japan (SMK) grundad av Erik Folke och Svenska Mongol- och Japanmissionen slogs samman och fick namnet Evangeliska Östasienmissionen (EÖM).

Några minnesanteckningar från fältstudiet 1993 i norra Kina ligger till grund för denna artikel.

Under tre veckor på stäpp- och i ökenområden i Inre Mongoliet, norra Kina, fick jag vara med om mycket annorlunda naturupplevelser och bese olika samhällskonstruktioner. Min betoning kommer dock att ligga på människorna som vi mötte och vilka spår av svensk missionsverksamhet som fanns kvar efter 50 år av total avsaknad av kristen påverkan. Vi mötte några andra kristna personer, som man skulle vilja veta på vilket sätt de bevarat tron.

Jag rapporterar om besöken på de forna missionsstationerna i den ordning som vi besökte dem.

Hatt in Sum

Hatt in Sum var missionsstation mellan åren 1927-1944 och i Hatt in Sum stannade vi först till utanför ett hus där en kvinna bodde, som haft goda relationer med SvM på 1930-talet. Utanför hennes hem hade samlats en stor skara människor, både barn och vuxna. De hade sett fram emot att få se oss svenskar. Alla ville hälsa genom handskakningar, men det var omöjligt att nå alla i den stora trängseln kring bussen.

En man, kommunens representant för området, var med oss på utflykten till Hatt in Sum. Han banade väg för oss sju svenskar genom folkmassan, in till rummet, där en kvinna satt. Vi var glada över att det var just denne man som representerade kommunen. Han är född i Hatt in Sum men också ett "missionens barn". Hans föräldrar var kristna och de hade haft god kontakt med SvM:s missionärer Joel Eriksson och Anders Marthinson.

Kvinnan som vi gästade var 82 år gammal. Hon hade varit barnflicka en gång åt missionärsparet Sven och Elsa Skallsjö. Elsa kom till Mongoliet 1922 och hennes make Sven 1924. På kangen, den upphöjda platsen i ett mongolhem, satt kvinnan och vi fick sätta oss runt om henne på de mjuka kinamattorna. I rummets övriga yta pressade sig så många släktingar till kvinnan in som möjligt. Utanför huset stod bybor och försökte få en glimt av oss genom det öppna fönstret. Det blev något av folkfest i Hatt in Sum när vi svenskar kom.

I Hatt in Sum hälsade vi också på en kvinna, 90 år. Hon satt uppklädd och fin på sin kang och väntade på oss. Förra gången svenskar var i Hatt in Sum hade man haft för liten tid hos henne. Nu reparerade vi skadan genom att sitta ner en god stund under det att vi bjöds på tegelstenste, en vanlig

välkomstdryck i Mongoliet. Teet består av torkade teblad pressade till plattor i form av tegelsten, därav namnet. Hon hade minnen från Svenska Mongolmissionens verksamhet en gång på 1930-talet. Hennes man hade varit kock i missionens kök.

Bergen i Hatt in Sum exploateras för närvarande på guldfyndigheter. Ett stort område omkring bergen är därför stängt för besökande. På avstånd kunde vi i alla fall se några almar som planterats under den svenska tiden och där byborna berättade för oss att man gett träden namn efter svenska missionärer som Joel Eriksson och Vivan Almqvist. Innan jag lämnade Hatt in Sum gick jag upp på en kulle strax intill där "hertig Larson" (Den intresserade hänvisas till läsning av boken *Hertig Larson. Äventyrare Missionär Upptäckare* av Axel Odelberg (2003)) en gång bott, Chaggan Khoran Sum. Det hade varit ett lamaismiskt tempel, som Larson köpt in 1933, men som nu var helt raserat

Hallong Osso

Nästa dag besökte vi Hallong Osso, Mongolmissionens första station. Där bedrevs svensk mission under åren 1908-27. Kunde man efter så lång tid finna spår av svensk mission? Svaret måste nog bli nej om man med frågan menar om vi mötte några kristna där. Däremot fann vi yttre spår på att missionärer varit bosatta där. Vi hittade några skärvor från porslin som missionärer använt. De låg på den plats där missionärsbostäder funnits, men som raserades när kineserna trängde in och fördrev mongolerna norrut.

Ett annat tecken på svensk missionärsinsats är en gravsten över Hanna Karlén. Stenen är rest på den plats där missionens hus har legat. Missionär Hanna Karléns öde är tragiskt, då hon efter endast några års tjänst i Hallong Osso avled år 1909 efter en förlossning av en dödfödd son. På stenen är inristat, förutom namn och data, Mark 14:8 "Vad hon kunde det gjorde hon". Men Karléns gravsten har varit på avvägar under ett antal år. När Margith Persson på sin resa år 1988 kom till Hallong Osso, konstaterade hon att stenen var borta. Hon frågade kineserna de var den kunde finnas. De meddelade henne att Karléns gravsten fanns i byn någonstans. Kineserna lovade till och med att sätta stenen på plats innan hon skulle resa tillbaka till Sverige om två veckor. Så skedde och nu kunde vi tillsammans med många bybor samlas omkring Karléns viloplats.

Jag tror att vårt besök i Hallong Osso betydde mycket för invånarna där. Detta att få se och röra vid oss blev en liten ljusglimt i vardagen. Jag minns

särskilt en liten kvinna, som hade gått igenom en magoperation, och var mycket klen och mager. Hon ville inte släppa min hand på länge utan vi vandrade tillsammans ner för höjden, där minnesstenen är placerad, till bygatan.

Goltjaggan

Goltjaggan var missionsstation under åren 1922-43. Namnet Goltjaggan betyder "Det vita baneret" Anledning till att denna andra missionsstation öppnades var att några mongoler våren 1921 kom till Hallong Osso och önskade att få en läkare bosatt i deras hemort. Det blev alltså sjukvården som banade väg för missionen. En rekognoseringsresa av missionärerna Magnus Johansson-Havermark och Magnus Björklund år 1922 gav till resultat att missionsverksamhet startades. Hösten 1923 flyttade de första missionärerna till Goltjaggan, Hulda Wiklund och Elsa Skallsjö f. Berg.

Goltjaggan var den plats på vår resa där man mest förnam "vingslag" från gången tid. Vi övernattade i ett skolhem och fick tid på oss att smälta intrycken och se hur befolkningen hade det.

Redan i skolhemmets hall mötte oss en påminnelse om gången svensk aktivitet. Det var en krittavla som missionen ägt och använt i sin skolundervisning. Nu tjänstgjorde den som någon slags anslagstavla för partiorganisationens elevhem. Mitt emot elevhemmet fanns en fallfärdig byggnad som en gång hade varit SvM:s missionärsbostad.

Den mest minnesrika platsen i Goltjaggan är det svenska gravområdet uppe på ett berg. Där är tre svenska missionärer begravda, två missionärsbarn samt en kristen mongol. De tre missionärerna är Maja Ollén död 11 maj, 1926, Sven Skallsjö död 3 februari, 1930 samt Teodor Ollén död 12 februari, 1930. De två missionärsbarnen tillhör missionär Margith Persson.

Den kristne mongolen hette Enke Billek, en av missionens mest lovande unga lärare, som tillfångatogs och mördades av rövare.

Gravstenarna på den svenska kyrkogården i Goltjaggan har sin egen historia. När missionärerna tvingades lämna platsen år 1943, raserades allt som svenskarna byggt upp, däribland kyrkogården. Den hade varit omgärdad av en vacker stenmur. Nu såg vi endast några stenar här och var som visade hur stor gravplatsen en gång varit. Det hade ursprungligen funnits fem gravstenar innanför murarna och Enke Billeks strax utanför. Alla minnesstenar hade kommit på avvägar. För några år sedan hittades dock Enke

Billeks sten, skadad men inte värre än att den kunde repareras. Ortsborna har satt upp den, men nu inne på den svenska kyrkogården längst ut till vänster.

Margith Persson har ordnat så att hon fått nya stenar över sina två barn på den ursprungliga platsen på kyrkogården längst till höger. Men över de tre missionärernas gravar har inte funnits några stenar sedan de kom på bort på 1940-talet förrän vid vårt besök 1993.

Ulla Sylvén hade 1992, när hon besökte sin fars grav, beställt en ny sten av en stenhuggare i byn. Till hennes stora glädje och tacksamhet fick hon, jag och de övriga i resällskapet se att stenen kommit på plats ett stycke till höger om Billeks.

Men också Maja och Teodor Olléns gravvårdar hade tillverkats, men inte grävts ner när vi svenskar kom dit. Anledningen till detta var att man ville vara säker på vilka platser som var de rätta för deras gravar. Ulla och Margith kunde snabbt ge besked och så grävdes Olléns stenar ner i sandjorden medan vi svenskar och ett hundratal bybor stod runtomkring. De placerades strax till vänster om Skallsjöes sten och till höger om Billeks gravvård. Vi hade en minnesstund då byborna, många barn och vuxna, följde vad som föregick, då de fick lyssna till svensk psalmsång och bön.

Nu hade den ursprungliga gravplatsen återställts i ursprungligt skick vad det gäller stenar. Befolkningen i Goltjaggan kanske också iordningställer stenvuren runt om så småningom. De har i alla fall lovat att hålla platsen i vördnad och ha den som en meditationsplats. Kyrkogården har verkligen satt ett yttre spår som syns vida omkring.

Dojen

Dojen var missionsstation under åren 1924-42. Avståndet till Goltjaggan är inte så långt och det ansågs fördelaktigt. Dojen är en gränstrakt mellan flera banér, (påminner om våra kommuner), och hövdingarna var vänligt inställda till missionen till en början.

Under de nedan beskrivna almarna startade pionjärbetet i december 1924 av missionärerna Gerda Ollén, Dagny Hansen och Gertrud Falck. Arbetet bedrevs under första tiden från en tältstation. Våren 1926 kunde man bygga ett hus istället.

Den fjärde forna missionsstationen, Dojen, besökte vi under vår andra vecka i Inre Mongoliet. Vägen dit övergick från grässtäpp till sandöken. Men trots detta såg vi mer träddungar under vår färd till Dojen än under resan tidigare. Man har här och var mellan bergen planterat popplar, som håller på att bilda lövskogar.

Väl framme i Dojen, efter det att vi passerat flera svåra sanddyner, mötte oss ett fascinerande landskap. Det utgjordes av gamla knotiga, vindpinade almar som växte bland sandmassorna och en sodasjö i bakgrunden.

Det var särskilt en alm som väckte minnen från gången missionsepok. Den första uppgiften blev därför för Margith Person att lotsa oss till rätt alm. Vid almen har utspunnit sig flera minnesrika händelser både glädjande sådana, men också dystra. I närheten av detta träd – ”missionsalmen” – låg förr missionsstationen. I dag är spåren borta av byggnaden med undantag av en hörnsten av grunden.

Vid vårt besök träffade vi endast ett tiotal personer, som satt avvaktande i närheten av oss där vi slagit oss ner på filter i sanden för att äta medhavd måltid. De människorna hade inga minnen av svensk missionsverksamhet. Däremot träffade vi en kvinna och hennes son på hotellet i Beichi, som hade rest extra från Dojen till Beichi för att få träffa Margith Persson. De minns när det en gång var svensk aktivitet i Dojen.

Sjukvården en viktig arbetsuppgift

Under den tid som Svenska Mongolmissionen hade missionärer i Inre Mongoliet, kom sjukvården att bli den viktigaste arbetsuppgiften. Det var därför helt i linje med de forna intentionerna då Evangeliska Östasien Missionen (EÖM) beslutade att sända en ambulans med sjukvårdsutrustning till Beichi. Ambulanskostnaderna täcktes genom bidrag från SIDA, Erikshjälpen, gåvor från missionsvänner och från EÖM.

Under vår resa i juli månad 1993 fick vi vara med om invigningen av ambulansen efter nära två års transport från Sverige på omvägar och olika slags hinder.